

STAN RZECZY

CALL FOR PAPERS

SOCJOLOGIA OBOZÓW KONCENTRACYJNYCH

Numer tematyczny czasopisma „Stan Rzeczy” pod redakcją dr. Piotra Filipkowskiego (Instytut Filozofii i Socjologii PAN)

Termin składania abstraktów: 30 czerwca 2025 r.

W tym roku mija 80 lat od zakończenia II wojny światowej i wyzwolenia niemieckich nazistowskich obozów koncentracyjnych i zagłady. To dobra okazja, by na uboczu licznych wydarzeń rocznicowych i towarzyszących im dyskusji na temat pamięci wojny spojrzeć na interpretacje kacetów formułowane na gruncie nauk społecznych, w szczególności socjologii.

Za punkt wyjścia bierzemy badania i prace przedstawicieli polskich nauk społecznych, którzy analizowali rzeczywistość obozową bezpośrednio po wojnie i w kolejnych powojennych dekadach. Z jednej strony udało im się zebrać unikalny materiał badawczy – oparty często na własnym doświadczeniu więźniarskim i obozowej „obserwacji uczestniczącej” (Szmaglewska, Dunin-Wąsowicz, Pawelczyńska, Kępiński, Godorowski...), a z drugiej mieli odwagę formułowania mocnych socjologicznych uogólnień dotyczących świata obozowego. Pytamy o współczesne znaczenie tamtych prac wobec olbrzymiego przyrostu literatury naukowej, zwłaszcza historycznej, ale też przekształceń teorii społecznej.

Widzimy dwa główne kierunki tego rozwoju. Pierwszy – mikrosocjologiczny – traktuje obozy koncentracyjne nie tylko jako miejsca stosowania nagiej przemocy (jak obozy zagłady), ale także jako wielowymiarowe światy społeczne, wytwarzające złożone relacje, sieci, role, praktyki, całą obozową kulturę. Wielu autorów postrzegało doświadczenie obozowe jako swoisty eksperyment społeczny, który – choć historycznie wyjątkowy – odsłonił elementarne i uniwersalne prawdy o regułach życia społecznego, relacjach międzyludzkich czy wręcz o ludzkiej naturze. Ważnym punktem odniesienia dla tego kierunku socjologicznego myślenia pozostaje praca *Wartości a przemoc. Zarys socjologicznej problematyki Oświęcimia* autorstwa Anny Pawelczyńskiej, socjolożki i byłej więźniarki, wydana w roku 1973, wyróżniona nagrodą PTS im. Stanisława Ossowskiego oraz nagrodą historyczną „Polityki”. Szeroko kiedyś komentowana i cytowana, dziś raczej zapomniana.

Inny, makrosocjologiczny kierunek interpretacji obozów koncentracyjnych i ośrodków masowej zagłady, widzi w nich przede wszystkim nowoczesną formę zinstytucjonalizowanego terroru: efekt racjonalizacji, profesjonalizacji, biurokratyzacji i ekonomizacji przemocy przez nowoczesne państwo. Najbardziej znaną pracą jest tu z pewnością *Nowoczesność i Zagłada* Zygmunta Bauman. Choć ta książka w zaskakująco niewielkim stopniu wprost dotyczy rzeczywistości obozów koncentracyjnych, to one właśnie wydają się najbardziej konsekwentną realizacją opisanych w niej mechanizmów nowoczesności.

Wskazujemy te dwa tytuły jako wyraźne przykłady odmiennych wariantów socjologicznego teoretyzowania obozów. Współczesne interpretacje obozów bywają odległe od sposobów myślenia zapisanych w tamtych pracach sprzed dekad. A jednak rzadko rezygnują z fundującego je założenia, że badając rzeczywistość obozową warto przekraczać historyczny opis, by szukać prawd ogólniejszych.

Zapraszamy do nadsyłania tekstów zarówno historyczno-socjologicznych, przypominających i porządkujących polską socjologię obozów, jak i tekstów teoretycznych, formułujących uogólnienia dotyczące rzeczywistości obozowej na gruncie socjologii, antropologii, psychologii, filozofii i innych dyscyplin.

Możliwe obszary tematyczne:

- historia społecznych badań nad kacetami – źródła, perspektywy, teorie
- historia (historiografia) a socjologia obozów – rola wyobraźni i teorii socjologicznej w interpretacji rzeczywistości lagrowej
- świadectwa indywidualne (literackie, wspomnieniowe, *oral history*) a generalizacje nauk społecznych
- pamięć o obozach kształtowana przez literaturę, sztukę, nauki społeczne, muzea, wystawy
- kategorie „społeczeństwa więźniarskiego” – charakterystyki, podziały, hierarchie, interpretacje
- natura ludzka czy natura społeczna? Obóz koncentracyjny jako eksperyment społeczny (Arendt, Sofsky, Agamben, Sloterdijk...)
- wkład badań nad obozami koncentracyjnymi do socjologii ogólnej; wkład socjologii ogólnej i teorii społecznej do badań nad kacetami (Goffman, Foucault, Bourdieu...)
- obozy nazistowskie a Gulag oraz powojenne obozy koncentracyjne w różnych szerokościach geograficznych
- nowoczesność a obozy koncentracyjne (i zagłady) – w ujęciu porównawczym i globalnym.

/// Do **30 czerwca 2025 r.** czekamy na zgłoszenia zawierające tytuł, abstrakt o długości nieprzekraczającej 500 słów, imię i nazwisko autora, afiliację instytucjonalną oraz adres mailowy, które prosimy przesyłać na adres: redakcja@stanrzeczy.edu.pl

/// Do 9 lipca 2025 r. redakcja prześle autorom informację o akceptacji lub odrzuceniu abstraktu.

/// Do **31 października 2025 r.** gromadzimy artykuły o objętości nieprzekraczającej 1,5 arkusza (60 tys. znaków), zredagowane zgodnie z [wymogami technicznymi](#) czasopisma.

/// Na początku listopada 2025 r. redakcja planuje seminarium autorów, które będzie szansą na przedyskutowanie przygotowanych artykułów w gronie autorów i redaktorów przed przesłaniem ich do recenzentów.

/// Ukazanie się numeru planowane jest w kwietniu 2026 r.

Redaktorem numeru jest dr Piotr Filipkowski (Instytut Filozofii i Socjologii PAN).

Język zgłoszeń: polski, angielski